

МЕМО / 2 юни 2015 г.

Тежка трудова експлоатация: работници, които се движат в рамките на ЕС или идват отвън

1. Какво значи тежка трудова експлоатация?

Работа всеки ден от седмицата за възнаграждения, които се изплащат нередовно или изобщо не се изплащат, живот в лоши условия и изолация от останалата общност или работа без договор и постоянни заплахи от депортиране — всичко това са примери за тежка трудова експлоатация. Официално понятието „тежка трудова експлоатация“ се отнася до всички форми на трудова експлоатация, които представляват престъпление съгласно законодателството на държавата членка, в която се извършва експлоатацията. Въпреки че само някои видове трудова експлоатация попадат в обхвата на наказателното законодателство на ЕС, в член 5 от Хартата на основните права на ЕС се забранява робството и принудителният труд, а в член 31 се посочва, че всички работници имат правото на „справедливи и равни условия на труд“.

2. Кои са жертвите на тежка трудова експлоатация в ЕС?

Жертви на тежка трудова експлоатация са работници, изложени на условия на труд, които са престъпни съгласно законодателството на държавата, в която тя се извършва. Жертвите на трудова експлоатация работят често в изолация, на открито, в домакинства или на строителни обекти. След като работата им приключи, жертвите често напускат държавата, в която са работили, след което е трудно да бъдат проследени. Практикуващите специалисти, които работят с жертвите на тежка трудова експлоатация, могат обаче да опишат преживяванията на жертвите, като някои от тези експерти споделят своите знания и експертен капацитет в интервюта с FRA, като участват в дискусии във фокусни групи или представят примери от практиката.

3. Установила ли е FRA колко са жертвите на тежка трудова експлоатация в ЕС?

Естеството на престъпното деяние „трудова експлоатация“ затруднява определянето на броя на жертвите. Това се дължи както на факта, че определянията за трудова експлоатация са различни в отделните държави членки на ЕС, тъй като предприеманите мерки за борба срещу трудовата експлоатация са различни, така и поради широко разпространеното явление на ниски нива на сигнализиране. Събраните от FRA доказателства показват, че в държавите членки на ЕС, в които определението за трудова експлоатация е по-широко и в които се извършват повече проверки, броят на установените жертви и на присъдите е по-голям, отколкото в държавите с по-ограничителни определения. Към опитите за даване на количествен израз на трудовата експлоатация следва да се подхожда с максимална предпазливост, тъй като според Международната организация на труда (МОТ) „около трима на всеки 1 000 души по света са извършвали принудителен труд в даден момент“ през десетгодишния период от 2002 г. до 2011 г. За по-добра оценка на количественото измерение на трудовата експлоатация изследванията на FRA идентифицират няколко високорискови сектора, в които има по-голяма вероятност работниците да бъдат експлоатирани, сред които горското стопанство, рибарството, строителството, хотелиерството и ресторантьорството, домакинската работа и някои видове промишлено производство.

4. Кой е изложен на риск да стане жертва на тежка трудова експлоатация в ЕС?

Има редица рискови фактори, които увеличават значително възможността за експлоатация на работниците. Те могат да се разделят на следните групи:

- рискови фактори, свързани с правната и институционалната рамка на държавата по местоработата, като извършването на недостатъчен брой проучвания или неинформираност относно условията на труд;
- рискови фактори във връзка с личното положение на работниците, като непознаване на езика на държавата, в която работят, ниско образователно равнище или предшестваш период на крайна бедност в държавата на произход;
- рискови фактори на работното място, като работа в икономически сектор, податлив на трудова експлоатация, или рискова заетост;
- рискови фактори, създадени от работодатели, например когато последните не предлагат договор на разбираем за работниците език, не ги информират за техните права или увеличават зависимостта на работниците (напр. като предоставят квартира, транспорт или работа на други членове на семейството).

5. Каква е ролята на институциите и държавите членки на ЕС в случаите на тежка трудова експлоатация?

Държавите членки на ЕС имат задължения за полагане на дължима грижа. Това означава, че ако работници от друга държава са изложени на сериозен риск от тежка експлоатация, те имат право на мерки за осигуряване на защита, приети от компетентните органи. Държавите членки имат задължения, произтичащи от законодателството на ЕС, да извършват проверки с цел установяването на случаи на трудова експлоатация, да защитават жертвите, да установяват механизми за обезщетение и да гарантират, че извършителите ще отговарят пред закона.

6. Какво е уникалното на настоящото проучване?

Това е първото проучване на ЕС, в което са изследвани всеобхватно всички престъпни форми на трудова експлоатация на работниците, които се движат в рамките на ЕС или идват отвън. То предоставя доказателства, че:

- тежката трудова експлоатация е широко разпространена в ЕС в някои сектори (като селското стопанство, строителството, хотелиерството и ресторантьорството, домакинската работа, промишленото производство); въпреки това извършителите продължават да действат безнаказано;
- потребителите не знаят, че продуктите, които купуват, може да са резултат от трудова експлоатация, тъй като няма достатъчно обвързващи стандарти или отличителни марки;
- различните определения за престъпна трудова експлоатация в държавите членки на ЕС означават, че деянието, наказуемо като престъпление в една държава, може да не е наказуемо в друга.
- Например в някои държави, като България, Кипър, Гърция, Латвия, Литва, Люксембург, Малта и Словения, законите относно експлоататорските условия на труд защитават само незаконно пребиваващите граждани на трети страни. В почти всички държави членки на ЕС незаконно пребиваващите работници от държави извън ЕС са защитени от тежка трудова експлоатация с разпоредби на наказателното право. Гражданите на ЕС се ползват с такова равнище на защита само в четири държави членки (Белгия, Франция, Германия и Нидерландия).

7. Как са събрани данните за доклада?

Използвани са както теоретични, така и практически проучвания: теоретични проучвания на правната и институционалната рамка на тежката трудова експлоатация са извършени във всичките 28 държави членки на ЕС, а практически проучвания са проведени в 21 държави членки на ЕС, т.е. във всички държави членки без Дания, Естония, Латвия, Люксембург, Румъния, Словения и Швеция (поради ограничения на ресурсите). Държавите членки са подбрани така, че да се осигури обхват на различни географски региони, както и на различни икономически ситуации и правни традиции. Практическата работа обхваща общо 616 интервюта с експерти от различни професионални групи, работещи в областта на трудовата експлоатация, като инспекторати по труда, полиция, съдии и представители на работници и работодатели, както и 24 дискусии във фокусни групи, включващи смесени групи от различни практикуващи специалисти. Освен това като част от практическата работа са събрани 217 примера от практиката за тежка трудова експлоатация. Те се основават на информация, събрана от експерти на равнище държави членки.

8. Какво може да се направи за подобряване на положението?

- Институциите и държавите членки на ЕС могат да предприемат ответни действия срещу констатираните рискови фактори, като създадат механизми за превенция и мониторинг и установят правна и институционална рамка за проследяване на случаите на трудова експлоатация чрез проверки на работното място. Те могат освен това да осигурят достъп до правосъдието за жертвите чрез целенасочени услуги в тяхна подкрепа, предоставяне на информация за правата на жертвите, ефективно разследване и преследване, както и санкции срещу извършителите на трудова експлоатация.
- Широката общественост следва да знае, че трудовата експлоатация е реалност и че климатът на нулева толерантност ще бъде от полза за всички работници и сектори на икономиката.
- Профсъюзите и организациите на гражданското общество следва да установят контакт с работниците, които се движат в рамките на ЕС или идват отвън, и да подкрепят прозрачните трудови правоотношения с трудови договори, написани на разбираем за работниците език, които задължават работодателите да изплащат възнаграждения ежемесечно, а не в края на проекта или на сезона.
- Потребителите следва да имат правото да знаят, ако има вероятност купуваните от тях продукти да са произведени при експлоататорски условия. Ето защо сертификати или отличителни марки, свидетелстващи за справедливи условия на труд, следва да придружават продуктите и услугите.
- Предприятията следва да са длъжни да оповестяват информация относно предпазни мерки, гарантиращи, че няма трудова експлоатация; и обществеността следва да има достъп до публичен регистър на работодателите или фирмите за набиране на персонал, осъдени за трудова експлоатация.
- Правото на жертвите да бъдат признати за жертви и да имат достъп до правосъдието не следва да се поставя в зависимост от статута на пребиваване. Жертвите трябва да имат достъп до обезщетение, независимо от статута им на пребиваване.

9. Какви последващи действия ще предприеме FRA въз основа на резултатите от проучването?

С цел да разбере по-добре преживяванията и нуждите на жертвите, FRA планира проект за последващи действия, при който ще бъдат интервюирани работници, изпитали или изложени на риск от трудова експлоатация в ЕС.

FRA ще насърчи използването на резултатите от проучването за промени в политиките. Това ще се постигне в тясно сътрудничество с институции, като Европейската комисия, Европейския парламент, Съвета на Европа, Международната организация на труда (МОТ), Международната конфедерация на профсъюзите (ITUC) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC), както и с други агенции на ЕС, като Eurofound и Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (EU-OSHA). FRA ще работи също така в тясно сътрудничество с държавите членки и организациите на гражданското общество и ще насърчава медиите да повишават осведомеността относно явлението тежка трудова експлоатация в ЕС.

За допълнителна информация се свържете с медийния екип на FRA:

Ел. поща: media@fra.europa.eu / Тел.: +43 1 58030-642